

Foto: Emke Smit

Veilig leren lezen

Vijf updates voor de leerkracht

Marcel Schmeier

is adviseur taal en rekenen bij Expertis Onderwijsadviseurs. E-mail: marcel.schmeier@expertis.nl

Veilig Leren Lezen (VLL) biedt een stevige basis om kinderen goed te leren lezen. Toch is er méér uit de methode te halen als de onderwijskundig leider de leerkracht stimuleert de vijf updates eigen te maken die in dit artikel worden beschreven. De leerkracht maakt namelijk het verschil!

Met onderstaande updates bereiken leerlingen betere resultaten en houdt de leerkracht meer plezier in het gebruik van de methode.

Veilig Leren Lezen en de cruciale rol van de leerkracht

VLL van Uitgeverij Zwijsen is de meest gebruikte leesmethode voor aanvankelijk lezen. Op de website schrijft de uitgever dat er in de handleidingen veel aandacht wordt besteed aan de achtergronden van het leren lezen, zodat leerkrachten inzicht verwerven in het doel en de aard van de verschillende onderwijs- en leeractiviteiten. Daardoor wordt hun zelfstandigheid vergroot en zijn ze beter in staat hun onderwijs aan te passen aan de concrete situatie. Zwijsen nodigt leerkrachten hiermee uit om hun vakmanschap aan te wenden om het werken met VLL nog effectiever te maken. In dit artikel worden daarom vijf suggesties gedaan om de methode aan te vullen of aan te passen. Deze zogenoemde 'updates voor de leerkracht' heb ik zelf veelvuldig toegepast in mijn lessen en ik heb gemerkt dat deze een positief effect hebben op zowel de leesmotivatie als de leesopbrengsten van mijn leerlingen.

Installeren van de updates: de rol van de schoolleider

Bij onderwijskundig leiderschap hoort een effectief professionaliseringsbeleid voor de leraren. De schoolleider faciliteert zoveel mogelijk de professionele ontwikkeling van de leerkrachten in zijn of haar team.

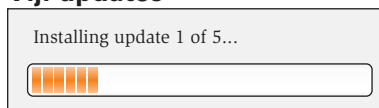
Hierbij staat altijd het vakmanschap centraal, het lesgeven in de groep. Alleen onderwijsvernieuwingen die gericht zijn op het verbeteren van de instructiekwiteit hebben namelijk betere resultaten tot gevolg (Vernooy, 2009). De hieronder beschreven updates hebben allemaal betrekking op de instructievaardigheden van leerkrachten.

Organiseer een korte bijeenkomst van 30 minuten voor de leerkrachten van groep 3 en laat hen de updates lezen. Het is aan te bevelen om één update uit te laten kiezen en deze twee weken centraal te stellen. De leerkrachten oefenen hiermee en delen hun ervaringen in een tweede korte bijeenkomst.

Het is belangrijk dat zij tijdens het oefenen in de tussentijdse periode gerichte feedback ontvangen op het toepassen van de betreffende update. Hiervoor kunt u korte klassenbezoeken afleggen. Werk op dezelfde manier aan het installeren van de overige updates.

Leerkrachten spreken graag over zaken die betrekking hebben op hun vakmanschap en u kunt hiervan gebruik maken. Zodoende krijgt u goed zicht op de kwaliteit van de leeslessen en kunt u de leerkrachten gericht helpen zich steeds verder te ontwikkelen. Onderwijskundig leiderschap beïnvloedt naast de leerkracht ook de leerresultaten van de kinderen (Vernooy, 2009).

Vijf updates

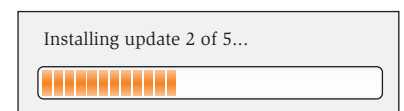
Veilig & Vlot controlekaarten

Elke kern van VLL wordt afgesloten met een controlekaart waarvan de woordrijtjes zo vlot en goed mogelijk moeten worden gelezen. Hiermee wordt de leesontwikkeling gemonitord en kunnen risicolezers vroegtijdig worden opgespoord.

Het is echter zonde om deze controlekaarten slechts eenmaal te gebruiken. Het voordeel van de controlekaarten is dat ze meer woorden bevatten dan de Veilig & Vlot boekjes. Een kaart bevat namelijk 30 tot 60 woorden, terwijl een bladzijde uit het Veilig & Vlot boekje er maximaal 32 bevat. Ook bieden de controlekaarten de woorden door elkaar aan en niet als wisselrijtjes. Bij wisselrijtjes

Onderwijskundig leiderschap beïnvloedt naast de leerkracht ook de leerresultaten van de kinderen

verandert er telkens slechts één letter: hout, zout, zat, zak, etc. De controlekaarten geven dus de mogelijkheid om op een hoger niveau te oefenen met letters en woorden die reeds bekend zijn. Als de controlekaart is afgenomen, dan kan deze ook worden gebruikt voor het klassikaal herhaald lezen. De kaart van kern 1 wordt gelezen in de leeslessen van kern 2. De kaart van kern 2 wordt gelezen in de leeslessen van kern 3, enzovoort. Herhaald lezen is een zeer effectieve manier om vloeiend lezen tot stand te brengen.

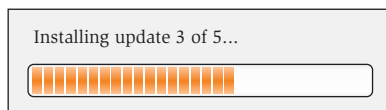
Hogere woordniveau

VLL laat de grote groep gemiddelde lezers (de zogenoemde maan-aanpak) tot en met kern 6 oefenen met woorden op het niveau van MKM (zaag, vuil) en MKMM (zegt, woont). Vanuit het onderwijsonderzoek weten we dat het stellen van hoge (tussen)doelen cruciaal is voor het leren van leerlingen (Vernooy, 2007). Er is dus heel veel voor te zeggen om al in de eerste zes kernen ook woorden met een complexere structuur te oefenen: MMKMM (stopt, vraagt), MMMKMM (straks, spreekt).

Maak hiervoor een leesblad met dergelijke woorden. Deze woorden mogen uitsluitend letters bevatten die al zijn aangeboden om te voorkomen dat kinderen 'radend' gaan lezen. Bij 'radend lezen' vervan-

gen kinderen onbekende letters door andere omdat ze het graag goed willen doen. Ook is het belangrijk om kinderen niet alleen woorden op hogere niveaus te laten lezen, maar ook te laten schrijven. Laat kinderen hiervoor meer woorden schrijven dan enkel de structuurwoorden zoals deze op de wandplaten en in de werkboekjes staan.

Vorm moeilijkere woorden van de aangeboden letters en bied deze auditief aan: u zegt het woord, de kinderen herhalen het woord en schrijven het vervolgens op. Hiervoor kunt u dezelfde woorden gebruiken als op het zelfgemaakte leesblad met woordrijtjes.

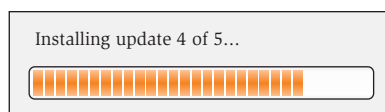
Zingend lezen

Hoewel de naam anders doet vermoeden, is VLL een methode voor lezen én spellen. De verschillende oefeningen zijn telkens gericht op één van beide. Lezen is het omzetten van letters naar klanken en deze aan elkaar verbinden: /ssspprrreeekkkttt/. Dit wordt ook wel synthese genoemd. Spelling is het omzetten van klanken naar letters en deze isoleren: /s-p-r-ee-k-t/. Dit wordt ook wel analyse genoemd.

Als bepaalde letters nog niet goed geautomatiseerd zijn, moet de leerling langer nadenken over de klank die bij de letter hoort. Als bijvoorbeeld letter /p/ nog niet goed wordt beheerst, kan dit problemen geven bij het lezen van het woord /spreekt/. Het gevolg is dat het lezen stopt bij de letter /p/ en pas weer verder gaat als de letter uit het geheugen is opgehaald.

De handleiding van VLL geeft aan dat kinderen het woord in stukjes moeten verdelen als het lastig is om het in één keer te lezen: /s-p-r-ee-k-t/. (Mommers et al., 2003a). Hiermee wordt het lezen echter nóg meer gehinderd, want nu wordt er ook na de

reeds bekende letters even gestopt. Het verdelen van woorden in stukjes (auditiële analyse) is bovendien een spellingvaardigheid en geen leesvaardigheid. Het aanleren van de strategie om lastige leeswoorden in stukjes te verdelen, werkt het zogeheten 'spellend lezen' in de hand: de leerling leest de afzonderlijke letters los van elkaar in plaats van deze aan elkaar te verbinden. De handleiding van VLL bij de woordtoetsen geeft aan dat spellend gelezen woorden fout moeten worden gerekend (Mommers et al., 2003b). VLL gaat ervan uit dat kinderen na kern 5 kunnen komen tot directe woordherkenning (Mommers et al., 2003c). Dit kan leiden tot 'radend lezen': kinderen willen het woord graag in een keer zeggen en roepen dan maar iets. Het is beter om kinderen de strategie van het 'zingend lezen' aan te leren. Bij lastige woorden worden de verschillende letters langer aangehouden: /ssspprrreeekkkttt/. Dit geeft de mogelijkheid om tijdens het aanhouden van een klank alvast na te denken over de volgende klank: het geeft bedenktijd bij letters die nog niet vlot genoeg worden beheerst. Hiermee wordt spellend en radend lezen voorkomen en de vloeiendheid bevordert. Als een kind het woord /ssspprrreeekkkttt/ op deze manier heeft ontsleuteld, dan is het woord in feite al goed gelezen. De klanken zijn immers mooi aan elkaar verbonden. Nu is het enkel nog zaak om het tempo te verhogen. Kinderen hebben op deze manier altijd een strategie tot hun beschikking die ze kunnen inzetten op het moment dat ze lastig te ontsleutelen woorden tegenkomen.

Actief schrijven

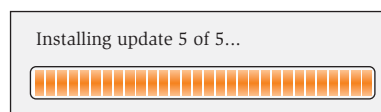
Als we kinderen willen leren schrijven en spellen, dan moeten

we hen goede instructie geven en vervolgens veel laten oefenen. Het is belangrijk dat kinderen vlot de letters aan de klanken kunnen koppelen en deze ook kunnen schrijven.

Het werken met stempels of de letterdoos draagt slechts in beperkte mate bij aan goed leren schrijven, want de letters hoeven enkel te worden opgezocht bij de bijbehorende klank en niet actief te worden geproduceerd. In de werkboekjes moeten letters meestal worden overgeschreven of omcirkeld, maar ook hierbij hoeven de letters niet actief geproduceerd te worden.

Het schrijven van een letter vraagt daarentegen wel om het daadwerkelijk uitvoeren van de bijbehorende schrijfbeweging. Hierdoor worden letters ook beter opgeslagen in het geheugen en bovendien kan de leerkracht zien of de leerling daadwerkelijk de letter juist kan schrijven: worden er geen omkeringen gemaakt, is de schrijfrichting juist, kloppen de begin- en eindpunten? Het is dus belangrijk dat de leerkracht de letters goed aanleert en inoefent en deze vervolgens uit het geheugen laat terughalen. Hierdoor worden kinderen niet lui gemaakt, maar wordt hun brein geprikkeld om te onthouden en te reproduceren. Dit gegeven is te gebruiken wanneer je werkt met de werkboekjes van VLL.

Overschrijf oefeningen in de werkboekjes van VLL kunnen effectiever worden gemaakt door de kinderen de letters te laten afdekken, zodat ze deze actief uit hun geheugen moeten ophalen tijdens het schrijven. Ook kan het hele woord worden opgeschreven in plaats van een enkele letter. Vertel de kinderen dat zij hier veel meer van leren dan van overschrijven.

Haal meer uit het werkboekje

In de werkboekjes staan de opdrachten die de leerlingen moe-

ten maken. Sommige opdrachten zijn minder effectief, omdat ze niet direct het lezen of spellen oefenen. Er moet bijvoorbeeld worden gekleurd of er moeten lijntjes worden getrokken. Hier van leren kinderen echter niet lezen en spellen (Vernooy, 2009). Een telkens terugkerende oefening is de bladzijde waarop de auditieve discriminatie wordt geoefend: de kinderen moeten op gehoor kunnen bepalen of de nieuw aangeboden letter voorkomt in een woord en een lijntje trekken tussen deze letter en het plaatje. Dit is een belangrijke oefening, maar kinderen trekken vaak binnen twee minuten alle lijntjes en zijn dan klaar. Deze oefening kan krachtiger worden gemaakt door de woorden eerst samen met de kinderen te hakken (auditieve analyse) en plakken (auditieve synthese) en dan aan te geven of de doelklank, bijvoorbeeld de /f/, erin voorkomt. Daarna gaan de kinderen zelf aan de slag en hakken ze ieder woord nogmaals. In plaats van een lijntje te trekken, schrijven ze de letter /f/ onder het plaatje als deze erin voorkomt. Indien kinderen nog meer letters uit het woord al kunnen schrijven, dan noteren ze deze ook onder het plaatje. Nog onbekende letters kunnen worden vervangen door een streepje. Sommige kinderen kunnen misschien al het hele woord eronder schrijven. Op deze manier wordt er niet enkel gewerkt aan de auditieve discriminatie, maar ook aan de analyse, synthese en het daadwerkelijk schrijven van letters en woorden. Als kinderen klaar zijn met de oefening, dan kunnen ze de woorden nogmaals hakken en bepalen wat de eerste of laatste letter van het woord is. Dit hoeven ze niet op te schrijven. Ook kan de opdracht worden gegeven om een rijmwoord te bedenken. Het doel is niet om de bladzijde af te maken, maar om er zoveel mo-

gelijk van te leren. Met andere woorden, het gaat erom dat de effectieve leertijd tijdens een oefening zoveel mogelijk wordt vergroot. De hoeveelheid effectieve leertijd heeft namelijk invloed op de leesprestaties (Allington, 2009). De inzet en motivatie neemt bovendien toe als dit met kinderen regelmatig wordt besproken.

Literatuur

Allington, R.L. (2009). *What Really Matters in Response to Intervention: Research-based Designs*. Columbus (Ohio): Allyn & Bacon/Merrill Education.
Mommers, C., Verhoeven, L., Koekebacker, E., Linden van der, S., Stegeman, W. & Warnaar, J. (2003a). *Veilig leren lezen*. Handleiding kern 5. 9e druk, p. 60.
Mommers, C., Verhoeven, L., Koekebacker, E., Linden van der, S., Stegeman, W. & Warnaar, J.

(2003b). *Veilig leren lezen*. Kopiëermap, p. 6-19.
Mommers, C., Verhoeven, L., Koekebacker, E., Linden van der, S., Stegeman, W. & Warnaar, J. (2003c). *Veilig leren lezen*. Kopiëermap, p. 5-17.
Mommers, M. (2005). Rapportering tijdens CPS Conferentie Taal 'Effectief omgaan met verschillen in het taal/leesonderwijs. Wat werkt?' over bevindingen van een onderzoeksrapport over leren lezen.
Vernooy, K. (2007). *Effectief leesonderwijs nader bekeken*. Utrecht: Projectbureau Kwaliteit.
Vernooy, K. (2009). *Lectorale rede*. Verkregen op 21-02-2013 via tinyurl.com/vernooylectoraleredepapier en tinyurl.com/vernooylectoraleredevideo
Website Veilig Leren Lezen (2012). Verkregen op 01-12-2012 via www.veiliglerenlezen.nl

PENTANOVA
Academie voor Schoolleiderschap

Starten met opbrengstgericht leidinggeven?

Penta Nova verzorgt erkende opleidingen voor (aankomend) onderwijsmanagement.

- Oriëntatie op management
- IMPULS trainingen
- opleiding Middenmanagement
- opleiding Schoolleider
- opleiding Directeur Primair Onderwijs
- Master Educational Leadership (NVAO geaccrediteerd)

Kijk voor meer informatie en data van voorlichtingsavonden in mei op www.pentanova.nl